Пра мэты навучання ў сучаснай школе

У сучасным грамадстве адукацыя стала адным з цэнтральных палітычных пытанняў, а адукацыйная палітыка практычна набыла першараднае значэнне (1). Сёння і мы шмат разважаем пра тыя змены, якія патрабуе навучанне дзяцей і падлеткаў у школах. Гэтыя развагі часцей за ўсе ўяўляюць сабой абмеркаванне прапаноў – канкрэтных інавацый ці пераўтварэнняў. Не так часта мы звяртаемся да пытанняў:

Марына Сакалова, вядучы эксперт "Васьмінога", кандыдат гістарычных навук, эксперт па пытаннях адукацыйнай палітыкі Офіса па адукацыі для новай Беларусі, сябра Савета Беларускай Асацыяцыі адукацыі і навукі, кансультант праекта Belarus Beehive і праграмы "Беларуская адукацыя на шляху змяненняў"

Хто павінен вучыцца ў школе?

Якая мэта навучання ў школах?

Што павінна быць вывучана школьнікамі?

Хто павінен вырашаць пытанні развіцця школ?

Хто павінен плаціць за школы?

Лінн Рааб, настаўніца, даследчыца і актывістка адзначае: "*Як мы можам пераасэнсаваць школу, не пытаючыся: навошта нам школа? Мы змешваем мноства розных мэтаў і не робім відавочных здагадак, што прыводзіць да вялікай блытаніны і кепска распрацаваных рашэнняў*" (2).

Яна адзначае, што насамрэч існуе чатыры розныя мэты школьнай адукацыі :

– Індывідуальныя магчымасці – класічная "адукацыя": развіццё асобных вучняў. (Як дзеці развіваюць глыбокія веды і здольнасць прымяняць іх? Як зрабіць так, каб у дзіцяці развілася пачуццё суперажывання або здзіўлення?)

– Сацыяльныя магчымасці – працэсы сацыялізацыі: фармаванне калектыўнай культуры і сацыяльных нормаў на мікра- і макраўзроўні – г.зн. на ўзроўні супольнасці, краіны і свету. (Як мы ствараем мясцовую супольнасць ці нацыянальнае пачуццё ідэнтычнасці? Як мы можам развіць дэмакратычныя каштоўнасці?)

– Сацыяльная эфектыўнасць – класічная перспектыва чалавечага капіталу: падтрыманне існуючых сацыяльных, эканамічных і палітычных інстытутаў. (Як забяспечыць дастатковую колькасць работнікаў STEM у нашай эканоміцы? Як забяспечыць, каб наш нацыянальны эканамічны рост мог канкураваць з іншымі?)

– Індывідуальная эфектыўнасць – служыць уласнай здольнасці чалавека арыентавацца ў адукацыйнай ці сацыяльна-эканамічнай сістэме (часта гэта "сацыяльная мабільнасць" у капіталістычнай сістэме). (Як зрабіць так, каб кожнае дзіця скончыла сярэднюю школу? Як зрабіць

так, каб бедныя вучні ці дзяўчынкі мелі магчымасць атрымаць высокааплатную працу? Як зрабіць так, каб маё дзіця паступіла ў вышэйшую навучальную ўстанову?)

Гэтыя мэты “укладаюцца” у тры дамінанты ці тэмы адукацыйнай палітыкі

- ***Эканамічная карыснасць і чалавечы капітал.*** Хоць арганізацыйныя прынцыпы і аперацыйная практыка, якія вынікаюць з тэорыі чалавечага капіталу, могуць прымаць розныя формы, мова легітымацыі, якая вынікае з тэорыі чалавечага капіталу, фармуе адукацыйную палітыку пераважнай большасці краін;
- ***Грамадзянства і сацыяльная справядлівасць.*** У многіх краінах адукацыя ўспрымаецца палітыкамі як галоўны фактар у вызначэнні і падтрыманні нацыянальнай ідэнтычнасці. Адукацыя выкарыстоўваецца для фармавання жаданых вобразаў як нацыянальнай дзяржавы, так і грамадзян краіны. Падтэма, якая ўзнікае тут, – гэта сацыяльная справядлівасць і культурная разнастайнасць. Як можна сацыяльна справядліва сумясціць развіццё нацыянальнай ідэнтычнасці з культурнай разнастайнасцю?
- **Падсправаздачнасць, аўтаномія і выбар.** Гэтыя тэмы часта збліжаюцца. Адказнасць звязана як з паспяховасцю вучняў, так і з эканамічнай карыснасцю. Перадача выбару бацькам і аўтаномія адукацыйных установаў перакладае адказнасць за забеспячэнне якасці адукацыі менавіта на тых, хто адказвае за працу гэтых установаў. І, адпаведна, здымае пытанне справаздачнасці для тых, хто выпрацоўвае палітыку (3).

У табліцы ніжэй прадстаўлена агульная характарыстыка гэтых тэм, якую прапанавалі **Л. Бэл** і **Г. Стэвенсан**

	Чалавечы капітал	Грамадзянства і сацыяльная справядлівасць	Эфектыўнасць і справаздачнасць
Грамадска-палітычныя імператывы	Эканамічная функцыянальнасць ***Патрабаванні рынку працы*** Максімізацыя эканамічнага росту	Вызначэнні правоў на грамадзянства ***Сацыяльная згуртаванасць і нацыянальная ідэнтычнасць*** Сацыяльная справядлівасць	Эканамічная карыснасць ***Максімізацыя вытворчасці*** Суадносіны кошту і якасці
Стратэгічны кірунак	Квазірынкі Прамы або ўскосны кантроль Патрабаванні да навыкаў і ведаў	Доступ і правы на паслугі Удзел у аказанні паслуг Пабудова вучэбнай праграмы	Рынкавая падсправаздачнасць Прамы і ўскосны кантроль Аўтаномныя школы
Арганізацыйны фокус	Шаблоны падсправаздачнасці	Удзел зацікаўленых бакоў	Выбар і аўтаномія Індывідуальная і інстытуцыйная

	Вынікі дакладна вызначаны Механізмы кіравання	Інстытуцыйная артыкуляцыя грамадзянства Афіцыйная ацэнка «навучальнай праграмы грамадзянства»	эфектыўнасць Дакладна вызначаныя мэты/вынікі
Практыка	Вынікі кіруюць навучальнай праграмай і ацэнкай Лідарства і кіраванне Бацькі як «заказчыкі паслуг»	Рэарганізацыя вучэбнай праграмы Размеркаванне рэсурсаў Голас бацькоў і вучняў	Вызначаны паказчыкі эфектыўнасці Створаны механізмы маніторынгу Апублікаваная інфармацыя аб маніторынгу

Як адзначаюць Л. Бэл і Г. Стэвенсан, *дыскурс, заснаваны на эканоміцы і нацыянальнай канкурэнтаздольнасці*, бадай, самы магутны з іх. Гэтыя рацыяналістычныя эканамічныя дыскурсы прымаюць як мінімум дзве формы. Першы і, мабыць, найбольш дамінуючы, заснаваны на *тэорыі чалавечага капіталу*, якая непасрэдна звязвае адукацыю з эканамічным выжываннем, канкурэнтаздольнасцю, ростам і росквітам. Навучальныя ўстановы цяпер, больш чым калі-небудзь раней, абавязаны выпускаць вучняў з адпаведнымі навыкамі і здольнасцямі, каб адпавядаць нацыянальным прыярытэтам. Другі, цесна звязаны з чалавечым капіталам, накіраваны на *максімізацыю вытворчасці*, адначасова кантралюючы кошт уваходных сродкаў. Следствам гэтага стала тэндэнцыя пераносу рэсурснага забеспячэння адукацыі ў прыватны сектар – як камерцыйных пастаўшчыкоў, так і індывідуальных спажыўцоў.

Гэтыя дыскурсы часта звязаны з паняццямі грамадзянства, таму перад навучальнымі ўстановамі ставіцца задача культываваць у студэнтах *каштоўнасці, якія дазваляюць ім стаць прадуктыўнымі членамі нацыянальнай дзяржавы.* Задачай у многіх сітуацыях з'яўляецца развіццё пачуцця грамадзянства і адпаведнага пачуцця нацыянальнай ідэнтычнасці ў грамадствах, якія становяцца ўсё больш фрагментаванымі, не ў апошнюю чаргу з пункту гледжання культурнай і этнічнай разнастайнасці.

Тут, вядома, існуе *напружанне паміж эфектыўным выкарыстаннем рэсурсаў і забеспячэннем справядлівай і роўнай сістэмы адукацыі.* У гэтых абставінах імкненне да эканамічнага росту ў выніку, напрыклад, лібералізацыі рынкаў можа супярэчыць імкненням да больш раўнапраўнага і справядлівага грамадства. Такая напружанасць падкрэслівае канфлікты паміж каштоўнасцямі, якія фарміруюць адукацыйную палітыку, і спосабам фарміравання палітыкі паміж ціскам канкуруючых каштоўнасцей і рознымі групамі інтарэсаў, якія іх прасоўваюць. Там, дзе эканамічныя каштоўнасці ўсё больш пераважаюць над сацыяльнымі каштоўнасцямі, дыскусіі аб палітыцы ў галіне адукацыі будуць адбывацца ва ўсё больш вузкіх параметрах. Выніковы дыскурс забяспечвае легітымізацыю для аператыўнай практыкі, звязанай з ацэнкай вучэбнай праграмы студэнтаў, кіраваннем эфектыўнасцю настаўнікаў і інстытуцыйнымі механізмамі падсправаздачнасці (5).

Але ж пры абмеркаванні любой з "дамінант" узнікаюць вельмі *істотныя пытанні, звязаныя з этычнай адказнасцю, маральнымі каштоўнасцямі* і тым, што Лінн Рааб назвала *"індывідуальнымі*

магчымасцямі". Наколькі прапанаваныя падыходы да навучання выхоўваюць рацыянальнасць, якая разглядае крытыку як істотную частку адукацыйнага працэсу? У якой ступені людзі разглядаюцца як сродкі дасягнення мэты або самамэта? Выключна як рэсурсы, якімі можна маніпуляваць, ці як творчыя асобы? Ці ствараецца ў канкрэтных навучальных установах этас, які спрыяе асабістаму росту.

Ці ёсць, у рэшце рэшт, месца для аўтаноміі індывіду, для самапазнання, для развіцця здольнасці распазнаць тыя ўплывы соцыуму, у адпаведнасці з якімі фарміруюцца індывідуальныя перакананні, і, калі патрэбна, мужнасць, сілы і воля супрацьстаяць ім і, такім чынам, дзейнічаць у адпаведнасці са сваімі асабістымі ацэнкамі і каштоўнасцямі (6)?

Ці рэалізуюцца дэмакратычныя працэсы, якія трэба аднаўляць у грамадстве ў цэлым?

Адказ на гэтыя пытанні, магчыма, мае базавае значэнне для выпрацоўкі стратэгіі адукацыі і навучання для дэмакратыі.

Васьміног
Аўтар: Марына Сакалова

Крыніцы

1. Hall, P. A., & Soskice, D. (2001). Varieties of capitalism: The institutional foundations of comparative advantage. Oxford University Press; (Green et al., 2006 Green, A., Preston, J., & Janmaat, J. G. (2006). Education, equality and social cohesion. Palgrave Macmillan; Julian L. Garritzmann1 , Leonce Röth2 , and Hanna Kleider3 (2021) Policy-Making in MultiLevel Systems: Ideology, Authority, and Education// Comparative Political Studies. 2021, Vol. 54(12) 2155–2190 https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0010414021997499; Nathaniel Edwards, Yamaguchi National University (2017) Educational Policy Theory and Practice: Designing Comprehensive Frameworks for Evaluating and Managing Changing Educational Environments https://papers.iafor.org/wp-content/uploads/papers/ace2017/ACE2017_38169.pdf
2. Raab, E.L. (2018) The Four Purposes of Schooling: https://medium.com/reenvisioned/f-efficiency-in-education-organize-schooling-for-possibility-70c6cbc31bc0
3. Падрабязна пра гэта: Bell, L., Stevenson, H. (2006) Education Policy Process, Themes and Impact. Chapter II. Themes in education policy. P.39-94
4. Тамсама
5. Падрабязна пра гэта: Bell, L., Stevenson, H. (2006) Education Policy Process, Themes and Impact. Chapter II. Themes in education policy; Crouch, C., Eder, K. and Tambini, D. (eds) (2001) 'Introduction: dilemmas of citizenship' *Citizenship, Markets and the State*; Lam, Y. (2001) 'Economic rationalism and education reforms in developed countries',*Journal of Educational Administration*, 39(4): 346–58.
6. Падрабязна пра гэта: Oakeshot, M (1972) Education: The Engagement and Its Frustration//n Education and the Development of Reason, pp. 19-49.

Падзяліцца

vasminoh.school 2023